

STYKY SLOVENSKÝCH A CHORVATSKÝCH VZDUŠNÝCH ZBRANÍ ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

OLDŘICH PEJS

PEJS, O.: Contacts of the Slovak and Croatian Aerial Weapons during World War 2. *Vojenská história*, 3, 21, 2017, pp 83-98, Bratislava.

In his original study, on the basis of detailed analysis of the available archival documents of Slovak origin, Slovak period press and published works of Croatian historians and publicists, the Czech historian introduces the reader to the facts documenting the bilateral cooperation of the Slovak and Croatian aviation during the World War 2.

The author considered this information in creating the content of his original study. Apart from the historical facts already published, it contains a number of additional, as yet unrepresented, information. From this point of view, this is a beneficial paper, successfully eliminating another one of the blank spots of the Slovak military history. The author introduces the reader to many members of the Croatian and Slovak aviation, as yet little known or even completely unknown to the Slovak professional public. In relation to the Slovak aviation, he brought to light the almost forgotten members of the Slovak Aviation Corps: the non-powered flying officer, Jozef Kalnovič; the technical officer, Štefan Pleško; or the main teachers – gliders (non-powered flying instructors) Pavol Poliaček, Štefan Pagáč and Erik Kvasnička.

Military History. Slovakia. World War 2. Contacts of the Slovak and Croatian Aerial Weapons during World War 2

Jugoslávský *kapetan I klase* Vladimír Kren uletěl 4. dubna 1941 na letounu Potez XXV do rakouského Štýrského Hradce (Graz) a dal se do služeb Němců, kterým předal tajné vojenské šifry a plány obrany jugoslávských letišť¹. Němci ho internovali a po vyhlášení chorvatské samostatnosti mohl 11. dubna odletět do Záhřebu, kde se dal do služeb tvořící se chorvatské armády – domobrany. Po válce se bránil, že nepřeběhl k Němcům, ale na popud Slavko Kvaternika, domácího chorvatského představitele extremistického hnutí Ustaša, měl požádat Němce, aby v nastalém válečném konfliktu s královskou Jugoslávií nebombardovali Záhřeb a jiná chorvatská města². Pravdou však zůstává, že po návratu do Záhřebu byl Kren Kvaterníkem 12. dubna povýšen do hodnosti *pukovníka* za „jedinečné zásluhy a dlouholetou práci ve prospěch ustašovského hnutí“³ a zároveň jím jmenován za velitele všech vznikajících chorvatských leteckých sil⁴. Když se po návratu z italské

¹ LIKSO, Tihomir – ČANAK, Danko. *Hrvatsko ratno zrakoplovstvo u drugome svjetskom ratu*. Nova Gradiška : Danko Čanak, 1998, s. 7. ISBN 953-97698-0-9.

² KRIZMAN, Bogdan. *Ante Pavelić i ustaše*. Zagreb : Globus, 1986, s. 378-379. ISBN 86-343-0130-3.

³ Nelze však přehlédnout, že existují svědectví o Krenově styku s představiteli Chorvatské selské strany Vladko Mačeka od konce třicátých let (minulého století), kteří také hledali kontakty na důstojníky chorvatské národnosti v řadách královské jugoslávské armády zvláště po nastolení chorvatské autonomie. KARAULA, Željko. *Mačekova vojska : Hrvatska seljačka zaštita u Kraljevini Jugoslaviji*. Zagreb : Despot Infinitus, 2015, s. 302. ISBN 978-953-7892-42-5.

⁴ MIKIĆ, V. Vojislav. *Zrakoplovstvo Nezavisne Države Hrvatske 1941 – 1945. godine*. Beograd : Vojno-istorijski institut Vojske Jugoslavije; Target, 2000, s. 8.

emigrace ujal moci v Chorvatsku, které zahrnuje i území Bosny a Hercegoviny, vůdce ustašů Ante Pavelić, jmenoval Krena 19. dubna velitelem Oddílu vzdušných sil chorvatské domobran (*Odjel zračnih snaga hrvatskog domobranstva*), jak se původně nazýval nový druh chorvatských ozbrojených sil⁵. Kren posléze vybudoval nové Velitelství vzdušných sil (*Zapovjedništvo zračnih snaga*) na úrovni domobraneckého sboru jako hlavní a ústřední orgán jak velení a správy vojenských, dopravních a cestovních vzdušných prostředků, tak letecké ochrany státního území. Podřízena mu byla na úrovni domobraneckých divízi Velitelství letectva (*Zapovjedništvo zrakoplovstva*) a Velitelství protivzdušné obrany (*Zapovjedništvo protuairplanske obrane*, resp. *Zapovjedništvo protuzračne obrane*), v budoucnu se přidalo i Vzdušné zpravodajství (*Zrakoplovno dojavnništvo*). Sám stál v čele jak Velitelství vzdušných sil, tak Velitelství letectva (tuto funkci převzal koncem roku 1942 *pukovnik* Ivan Mrak), *podpukovnik* Eugen Kurelec v čele Velitelství protivzdušné obrany, *pukovnik* Pavle Cenčić nakonec řídil Službu vzdušného zpravodajství⁶. Kren dále vyzval všechny Chorvaty, důstojníky a poddůstojníky letectva, aktivní i záložní, aby se přihlásili ke službě v nové armádě. Pro službu v chorvatském letectvu se mu podařilo do konce roku 1941 získat 291 aktivního vyššího a nižšího důstojníka bývalé rakousko-uherské a jugoslávské armády, v leteckých silách sloužilo na 2 600 osob, z toho na 150 pilotů, 50 pozorovatelů, dalších 50 osob létajícího personálu, 300 až 400 osob pozemního personálu a okolo 2000 vojáků, v chorvatské protivzdušné obraně sloužilo na 2 000 osob⁷. Kren také nastínil program budování chorvatského letectva, což vyžadovalo nejprve zorganizovat a zprovoznit letištní plochy a technická zařízení v Záhřebu, Sarajevu, Zemunu a Mostaru, aby se mohlo přistoupit k formování leteckých jednotek, v první řadě pozorovacích ke spojovacím účelům a k spolupráci s pozemním vojskem, dále nejnutnějšího počtu stíhacích rojů k obraně vzdušného prostoru a následně i bombardovacích jednotek. K prvotnímu vybavení leteckých sil nařídil ve spolupráci s Němci shromažďovat kořistní materiál po jugoslávském letectvu, čemuž se věnovala zvláštní skupina, kterou vedl *bojnik* Ivan Pupis⁸.

Napadení Sovětského svazu v červnu 1941 vyvolalo neskrývanou euforii mezi všemi antikomunisty. Ačkoliv Chorvatsko nevyhlásilo Sovětskému svazu válku, nabídlo pro východní frontu své vojáky jako legionáře „*k svatému boji proti drzému bolševickému příživníkovi*“⁹. Legionáři pro chorvatskou leteckou legii byli shromážděni v Záhřebu pod velením zástupce velitele chorvatských vzdušných sil plk. Ivana Mraka jako „*Hrvatska zrakoplovna pukovnija*“. K výcviku do Německa nakonec odešlo na 360 osob v rámci stíhací jednotky „*4. (Lovačka) zrakoplovna skupina*“¹⁰ a bombardovací jednotky „*5. (Bombarderska) zrakoplovna skupina*“. Na území samotné okupované Jugoslávie se však

⁵ KOŠUTIĆ, Ivan. *Hrvatsko domobranstvo u drugom svjetskom ratu*. Zagreb : Nakladni zavod Matice hrvatske; Školska knjiga, 1992, s. 124. ISBN 86-401-0260-0.

⁶ FRKA, Danijel – NOVAK, Josip – POGAČIĆ, Siniša. *Zrakoplovstvo nezavisne države Hrvatske 1941. – 1945*. Zagreb : P.c. grafičke usluge, 1998, s. 25 a s. 199-200. ISBN 953-97564-0-4. Služební název Velitelství vzdušných sil se v průběhu války měnil. V roce 1943 šlo o Velitelství válečného letectva (*Zapovjedništvo bojnog zrakoplovstva*) a v roce 1944 o Velitelství vojenského letectva (*Zapovjedništvo vojnog zrakoplovstva*).

⁷ COLIĆ, Mladen. *Takozvana Nezavisna Država Hrvatska 1941*. Beograd : Delta-pres, 1973, s. 244-246.

⁸ MIKIĆ, Vojislav. Neprijateljska avijacija na jugoslovenskom ratištu u borbi protiv NOP-a 1941. godine. In *Vojnoistorijski glasnik*, 1985, roč. 36, č. 2, s. 23. ISSN 0042-8442.

⁹ COLIĆ, ref. 7, s. 251.

¹⁰ FRKA, ref. 6, s. 149.

rozhořel ozbrojený boj jak proti okupačním německo-italským silám, tak proti ozbrojeným formacím kolaborantů, včetně vznikajících ozbrojených sil samostatného chorvatského státu a jeho polovojenských organizací, který vedli v pudu sebezáchovy zejména Srbové, demokraticky smýšlející Chorvaté a internacionalističtí komunisté. Musíme si uvědomit, že pro chorvatský ustašovský režim byl charakteristický antisrbský a antijugoslávský postoj, který s příchodem k moci přerostl v gradující násilí vůči „cizím elementům“ a „nepřátelům osvoboditelského boje chorvatského národa“, a to zejména proti Srbům, Židům a Romům¹¹. Západním spojencům se chorvatský ustašovský režim jevil jako souputník norského nebo slovenského režimu, ale byl na rozdíl od nich zdaleka drastičtější¹². Již v roce 1941 do bojů proti hnutí odporu, zejména partyzánskému, zasáhlo i vznikající slabé chorvatské letectvo¹³. Budeme-li si však všimnout vzhledem k dosud uvedenému styků slovenského a chorvatského letectva, zjistíme, že obligátní a velmi populární propagandistické heslo slovensko-chorvatského bojového souručenství vyjádřené slovy „*plece pri pleci*“ se nenaplnilo v bezprostředním slova smyslu. S boji Chorvatů na domácí půdě, ale i na východní frontě mělo slovenské letectvo pramálo společného. Slovenská *Letka 13* se sice na východní frontě stala součástí německé 52. stíhací eskadry (52. *Jägergeschwader*) jako 13. (Slowakei) *Staffel*, stejně tak chorvatští stíhači jako 15. (Kroat) *Staffel*,¹⁴ ale žádné společné bojové akce se nekonaly, v listopadu 1942 střídali Slováci v Majkopu v předhůří Kavkazu odcházející Chorvaty¹⁵ a v říjnu 1943 střídali Chorvaté v Bagerovu na Krymu odcházející Slováci¹⁶. „Bojové souručenství“ se zde na straně Slováků přetavilo v úlevu, že se střídající Chorvaté konečně objevili a jde se domů.¹⁷ Co však měli Slováci s Chorvaty společné, je inflace vzájemného vyznamenávání příslušníků bojového letectva, jak si postupně přiblížíme v následujících řádcích, z chorvatské strany překvapivě na znamení ocenění „*za úspěšnou spolupráci s chorvatskými letci na východním bojišti*“.

Pro nás je v této chvíli podstatné, že vlastně zůstaly pouze vzájemné „mírové“ styky ve válečné době v nebojových oblastech. Jedním z prvních podnětů vůči Slovensku se ukázala 31. července 1941 notifikace chorvatského Ministerstva zahraničních věcí, že chorvatské Velitelství vzdušných sil vybralo za označení státní příslušnosti chorvatských civilních letadel skupinu písmen HR. Chorvaté požádali o sdělení, zda ze strany Slovenska nejsou námitky. K věci se kladně vyjádřilo jak *Ministerstvo dopravy a veřejných prác*, tak *Vzdušný úrad a Veliteľstvo*

¹¹ KARAKAŠ OBRADOV, Marica. *Novi mozaici nacija u „novim poredcima“ : migracije stanovništva na hrvatskom području tijekom drugoga svjetskog rata i poraća*. Zagreb : Hrvatski institut za povijest, 2014, s. 135-136. ISBN 978-953-7840-26-6.

¹² БУРЕТИЋ, Веселин. *Савезници и југословенска ратна драма : између националних и идеолошких изазова*. Београд : Политика, 1992, s. 183. ISBN 86-7607-068-7.

¹³ K akcím chorvatského letectva nad jugoslávským územím za války srov. PEJS, Oldřich (aka PILAŘ, Pavel). Chorvatské letectvo nad okupovanou Jugoslávií. In *HPM – Historie a plastikové modelářství*, 1997, roč. 7, č. 4, s. 16-21 a č. 5, s. 8-12. ISSN 1210-1427.

¹⁴ RAJLICH, Jiří. *Tatranští orli nad Kubání*. Praha : Ares; Deus, 2002, s. 32. ISBN 80-86158-30-6.

¹⁵ RAJLICH, Jiří. Stíhací letka 13 Slovenských vzdušných zbraní na východní frontě v letech 1942 – 1943. In *Historie a vojenství*, 2001, roč. 50, č. 2, s. 292-293. ISSN 0018-2583.

¹⁶ BYSTRICKÝ, Jozef – ŠUMICHRAS, Peter. *Letka 13 v dokumentoch a obrazoch*. Bratislava : Magnet Press, 2004, s. 76, dok. č. 45. ISBN 80-89169-02-3.

¹⁷ RAJLICH, Jiří. Stíhací letka 13 Slovenských vzdušných zbraní na východní frontě v letech 1942 – 1943 (Dokončení z minulého čísla). In *Historie a vojenství*, 2001, roč. 50, č. 3, s. 512. ISSN 0018-2583.

¹⁸ Slovenský národný archív (dále SNA) Bratislava, f. Ministerstvo zahraničných vecí 1939 - 1945, šk. 214, č.j. 33.842/41.

vzdušných zbraní.¹⁸ Kren se však v průběhu roku 1941 na domácí půdě potýkal především s nedostatkem vycvičeného leteckého personálu všeho druhu, zejména pilotů, kteří plnili řady legionářských jednotek, a proto podporoval rozvoj bezmotorového a sportovního motorového létání. Pospíšil si s vybudováním Vojenské plachtařské školy vysokovýkonného plachtění (*Vojna jedriličarska škola za visoko jedrenje*) na letišti Sveta Nedjelja u Záhřebu, která zahájila činnost 5. června 1941 v plachtařském centru Lič v Gorském kotaru, tu následovala druhá plachtařská škola, která zahájila činnost 1. září 1941 na letišti Butmir u Sarajeva.¹⁹ Kren chtěl podchytit i chorvatskou mládež. Velitelství vzdušných sil založilo organizaci *Hrvatska krila*, jejímiž členy se mohli stát všichni, kteří chtěli spolupracovat na rozvoji letectva. Skrze tuto organizaci se mládež věnovala leteckému modelářství.²⁰ Ze Záhřebu vycestovali služebně do Bratislavy 25. listopadu 1941 Mato Petrović a Dragan Prohaska.²¹ Přijeli na pozvání sborového velitele Slovenského leteckého sboru Imricha Kubiše a zastupovali chorvatskou organizaci *Hrvatska krila*. Petrović ve funkci šéfa turisticko-sportovního létání a propagace a Prohaska ve funkci šéfa modelářství. Petrović se netajil tím, že ho slovenská realita na poli letectví překvapila. „*Nerátali sme u nás v Chorvátsku s tak veľkým vzrastom vášho slovenského národného letectva. Aj preto sme prišli k vám len dvaja, za cieľom zbežnej informácie, pre čo mi môj veliteľ stanovil lehotu jedného dňa. Moja návšteva však sa predĺžila z tohto jedného dňa na šesť dní, a ešte pre tento krátky čas nebolo mi možné uvidieť všetky vaše letišťia, výcvikové miesta.*“²² Chorvaté si prohlédli sborové velitelství, bratislavské ústřední dílny na výrobu bezmotorových letadel, výstavu modelového létání, na státním civilním letišti Vajnory letecký park letadel Slovenského leteckého sboru. Navštívili i letecká střediska plachtařství na Straníku u Žiliny, dále Ružomberok a Banská Bystrica, kde se podívali do dílenských zařízení. Po Slovensku je doprovázeli zástupci Slovenského leteckého sboru: referent bezmotorového létání Jozef Kalnovič, technický referent Štefan Pleško a administrativní a organizační referent Eduard Mojžita. Od Slovenského leteckého sboru obdrželi sportovní pilotní odznaky. Dostalo se jim 1. prosince i přijetí od šéfa Vzdušného úřadu a velitele vzdušných zbraní gen. Antona Pulanicha.²³ Petrović obdržel odznak polního pilota letce (č. 307).²⁴ Přijal je rovněž náčelník hlavního štábu Hlinkovy gardy Otomar Kubala.²⁵ Slovenský letecký sbor daroval mládeži *Hrvatska krila* modelářské náčiní a materiál.²⁶

Uvedená návštěva byla první vlašťovkou na cestě k zintenzivnění oboustranných styků mezi armádami obou států, a to na nejvyšší vojenské úrovni, i když rozhovor, který Petrović

¹⁹ FRKA, ref. 6, s. 223.

²⁰ MIKULAN, Krunoslav – POGAČIĆ, Siniša. *Hrvatske oružane snage 1941. – 1945. (ustrojstvo, odore i oznake)*. Zagreb : P.c. grafičke usluge, 1999, s. 96. ISBN 953-97564-2-1.

²¹ SNA Bratislava, f. Ministerstvo zahraničních věcí 1939 - 1945, šk. 1164, Vyslanectvo v Záhřebu 1941 - 1942, č.j. 1688/41.

²² Slovensko-chorvátska letecká spolupráca. In *Slovenské krídla*, 1941, roč. 6, č. 4 (december), s. 68-69.

²³ Chorvátski letci na Slovensku. In *Slovenské krídla*, 1941, roč. 6, č. 4 (december), s. 74.

²⁴ Vojenský historický archív (dále VHA) Bratislava, f. Ministerstvo národnej obrany, Spisy dôverné 1940 - 1945, šk. 277, č.j. 92.750 Dôv./5-1942. Ured Zapovjedníka zračnih snaga Hrvatske zaslal 11. prosince 1941 (zprostředkoval pobočník Krena *zrakoplovni satnik* Ivan Prestini) dopis Čatlošovi, obsah neznáme, mohl však mít souvislost s návštěvou zástupců *Hrvatska krila* na Slovensku. SNA Bratislava, f. Ministerstvo zahraničních věcí 1939 - 1945, šk. 1157, Vyslanectvo v Záhřebu 1941 - 1942, č.j. 1877/41.

²⁵ Chorvátski letci na Slovensku. In *Slovák*, 1941, roč. 23, č. 279, s. 3. ISSN 1336-4464.

²⁶ Tento dar chtělo chorvatské Velitelství vzdušných sil kompenzovat hotovostí ve výši 150.000 kun, což slovenská strana odmítla. SNA Bratislava, f. Ministerstvo zahraničních věcí 1939 - 1945, šk. 1160, Vyslanectvo v Záhřebu 1941 - 1942, č.j. 2782/42.

poskytl redaktorovi Jozefu Varinskému na závěr své návštěvy Slovenska, by tomu nijak nenasvědčoval. Petrovič na otázku, co soudí o budoucí spolupráci slovensko-chorvatské na poli budování národního letectva obou spřátelených států, použil tehdy hrst dobových ideologických floskulí bez konkrétního obsahu k položené otázce: „*Oba národy, chorvátsky aj slovenský, prešli cestou utrpenia a bolesti a chvíľami beznádeje. Oba národy dožily sa historických a veľkých chvíľ ich oslobodenia sa zpod jarma otroctva a utrpenia. Tak isto oba tieto štáty majú rovnakou mierou veľa starostí a práce s budovaním pevných základov ich šťastnej budúcnosti. No popri tom všetkom ani národ slovenský, ani národ chorvátsky, nezabudly na dôležitú požiadavku týchto nových čias: dobre vybudované letectvo. Počas mojej návštevy u vás som sa presvedčil, že túto budovateľskú prácu vo vašom národe robíte dobre, úspešne. Tak sa o to snažíme aj my doma. V budúcnosti budeme v kamarátskom duchu spolupracovať na leteckom poli pre úžitok oboch národov.*“²⁷ Na stránkách časopisu *Slovenské krídla* se začaly objevovat fotografie z chorvatského leteckého života (včetně fotografie velitele chorvatského letectva Vladimira Krena), převzaté články z časopisu *Hrvatska krila*, ale také Petrovičův článek „*O Chorvátoch a ich letectve*“, ve kterém jmenovaný zdůraznil, že na prvním místě je nyní modelářství, buduje se plachtařství, pouze sportovní motorové létání není nijak rozvinuté, neopomenul roli vojenského letectva při potlačování partyzánského hnutí. „*Vojenské letectvo zúčastňuje sa očisťovacích akcií proti povstalcom, ktorí sa skrývajú v bosenských lesoch. Týmito operáciami napomáha mladé chorvátske letectvo rozbíjať rozvratné kmene.*“²⁸ Průlom přišel s návštěvou oficiální chorvatské vojenské delegace v březnu 1942 při příležitosti 3. výročí vyhlášení samostatnosti Slovenska na čele se státním tajemníkem ministerstva chorvatské domobrany gen. Vilko Begićem,²⁹ jejímž členem byl symbolicky i zástupce letectva *zrakoplovni nadporučník* Roko Mirošević.³⁰ Následovala návštěva oficiální slovenské vojenské delegace v Záhřebu v dubnu 1942 na čele s velitelem pozemního vojska gen. I. tr. Alexandrem Čunderlíkem při příležitosti oslav 1. výročí vyhlášení chorvatské samostatnosti. Vrchol znamenaly „soukromá cesta“ ministra národní obrany gen. I. tr. Ferdinanda Čatloše do Záhřebu v červnu 1942 a pompézní návštěva zástupce pohlavníka a ministra chorvatské domobrany maršála Slavko Kvaternika na Slovensku v červenci 1942.³¹

Naši pozornost však musí vzbudit návštěva příslušníků chorvatských vzdušných sil na čele s gen. Vladimírem Krenem³² na Slovensku na přelomu června/července 1942. O jejím

²⁷ Slovensko-chorvátska letecká spolupráca. In *Slovenské krídla*, 1941, roč. 6, č. 4 (december), s. 68-69.

²⁸ O Chorvátoch a ich letectve. In *Slovenské krídla*, 1942, roč. 6, č. 7 (marec), s. 135-136.

²⁹ K průběhu návštěvy a jejím výsledkům srov. PEJS, Oldřich. Návštěva chorvatského generála Vilko Begiće na Slovensku v roce 1942 a její vojenské pozadí. In *Vojenská história*, 2016, roč. 20, č. 2, s. 86-109. ISSN 1335-3314.

³⁰ Mirošević byl chorvatským leteckým legionářem na východní frontě. Létal jako pilot na bombardovacím letounu Dornier DO-17Z-2 v rámci chorvatské bombardovací skupiny v sestavě německé *Kampfgeschwader* 3. Po pětadvaceti bojových akcích nositel německého Železného kříže II. tř. a po dalších bojových akcích v lednu 1942 nositel Železného kříže I. tř. Mirošević se stal prvním důstojníkem mezi legionáři v sestavě Luftwaffe, který se svou posádkou vykonal čtyři bojové lety v jediném dni.

³¹ K této návštěvě srov. PEJS, Oldřich. Návštěva chorvatského maršála Slavko Kvaternika na Slovensku v roce 1942 a její politické pozadí. In *Vojenská história*, 2015, roč. 19, č. 1, s. 40-58. ISSN 1335-3314. Při této návštěvě obdržel Kvaterník Letecký odznak nočního pozorovatele a jeho pobochník plk. let. Oton Filipek Letecký odznak pozorovatele. VHA Bratislava, f. Ministerstvo národnej obrany, Spisy dôverné 1940 – 1945, šk. 285, č.j. 100.633 Dôv.II/3-1942.

³² Kren byl povýšen do hodnosti generála 10. dubna 1942.

účelu a průběhu máme velmi málo informací.³³ A z toho, co je známo, si nelze udělat plastický obrázek, ani zda šlo o návštěvu zdvořilostní, nebo o návštěvu veskrze pracovní, či obojí. Můžeme usoudit, že k pozvání Krena na Slovensko mohlo dojít za Čatlošovy návštěvy v Záhřebu. Čatloš do Záhřebu přicestoval 18. června a odcestoval 22. června a za svého pobytu byl přijat poglavníkem Ante Pavelićem a maršálem Slavko Kvaterníkem, ale setkal se i s vysokými důstojníky chorvatské domobrany. Nelze však vyloučit, že půda pro návštěvu byla připravena při pobytu slovenské vojenské delegace vedené gen. Čunderlíkem v dubnu 1942 v Záhřebu. Kren si totiž pospíšil a při této příležitosti věnoval chorvatské letecké odznaky Čatlošovi jako ministrovi národní obrany a gen. I. tr. Antonu Pulanichovi jako šéfovi Vzdušného úřadu a velitelovi vzdušných zbraní.³⁴ a dále udělil chorvatské letecké odznaky i dalším slovenským důstojníkům: pplk. gšt. Emil Novotný (dekret č. 104), pplk. let. Justín Ďurana (dekret č. 105), pplk. del. Elemér Lendvay (dekret č. 106), mjr. let. Mikuláš Lisický (dekret č. 107), mjr. let. Pavel Dargov (dekret č. 108), mjr. let. Karol Sojček (dekret č. 109), mjr. tech. zbroj. let. ing. Juraj Voda (dekret č. 100), stot. let. v zál. Imrich Kubiš (dekret č. 099), npor. let. Alexander Matúš (dekret č. 110), npor. let. Rudolf Kollár (dekret č. 111), npor. let. Peter Gašparovič (dekret č. 112), npor. let. Štefan Čakaný (dekret č. 113), d. zást. rtm. let. Eugen Čech (dekret č. 114), d. zást. rtm. let. Ján Chupek (dekret č. 115), čtk. Izidor Kovárik (dekret č. 116), čtk. Ján Setvák (dekret č. 117).³⁵ Při znalosti dalšího běhu událostí se nevyhneme otázce, zda si Kren na Slovensku nebudoval vlastní pozici, nebo nechystal zázemí?

Slovenský vyslanec v Záhřebu Jozef Cieker telefonoval vpodvečer 26. června 1942 I. náčelníkovi štábu ministra pplk. gšt. Štefanu Tatarkovi, že zítra (tj. 27. června) přiletí okolo 11. hodiny do Bratislavy gen. Kren a s ním náčelník štábu *zrakoplovni pukovník* Ivan Dragičević, *zrakoplovni satnik* Stanko Kovačević,³⁶ *zrakoplovni satnik* Zvonko Kucelj, *zrakoplovni nadsatnik* Mato Petrovič, *zastavnik* Bogumil Rotter, poddůstojníci Gazasić a Lakić, a vízum dále dostal Slavko Prevendar, velmi aktivní postava chorvatsko-slovenských vztahů.³⁷ Následující den se Tatarko nechal spojit se Záhřebem a dotazoval se, z jakého důvodu delegace nepřiletěla, a požadoval telefonické sdělení odletu chorvatské letecké delegace ze Záhřebu. Cieker oznámil, že delegace odletí v neděli (tj. 28. června), jakmile to umožní počasí. Na dotaz u Ministerstva chorvatské domobrany mu bylo v neděli dopoledne oznámeno, že delegace odstartovala, ihned volal Tatarku do Bratislavy,

³³ Nelze vyloučit přání chorvatské strany, čas návštěvy se kryl s Chorvatským týdnem na Slovensku, který měl propagovat chorvatskou kulturu, a Krenova účast na jeho zahájení mohla signalizovat pro veřejnost účel návštěvy, ale o důvodu nebudeme spekulovat. Vyloučit však lze postup podle tiskového pokynu ÚŠB z 20. března 1942: „Články, úvahy, zprávy apod. *majú sa skúmať* i so stránky *vojenskej* a nič *neprepustiť*, čo by sa *priečilo najmä* zákonitým *predpisom* o *nedovolenom zpravodajstve* a *vôbec všetko*, čo by *mohlo vzbudzovať náladu alebo* náznaky proti *armáde, brannosti národa a proti vojne*.“ SNA Bratislava, f. Zbierka „S“, sg. S-178-5, Ústredňa štátnej bezpečnosti č.j. 5655/6-1943 ÚŠB.

³⁴ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv (dále VÚA - VHA) Praha, f. Sbírka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 – 1945, šk. 26, inv.č. 23/11, Velitel'stvo vzdušných zbraní, Rozkaz, 1942, č. 17, čl. 67, Chorvatské letecké odznaky – udelenie príslušníkom Slov. armády.

³⁵ VÚA - VHA Praha, f. Sbírka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 – 1945, šk. 26, inv.č. 23/11, Velitel'stvo vzdušných zbraní, Rozkaz, 1942, č. 17, čl. 68, Chorvatské letecké odznaky – udelenie príslušníkom Slov. armády.

³⁶ Kovačević byl chorvatským leteckým legionářem na východní frontě jako velitel 12. jata chorvatské bombardovací skupiny.

³⁷ SNA Bratislava, f. Ministerstvo zahraničních věcí 1939 – 1945, šk. 1163, Vyslanectvo v Záhřebu 1941 - 1942, č.j. 2043/42.

kde telefon převzala sl. Hôldešová (pomocná kancelářská síla Emilia Heldesová - pozn. aut.), která vyslance ujistila, že okamžitě náčelníka štábu vyrozumí.³⁸ Již večer téhož dne strávil Kren s doprovodem a kulturním atašé chorvatského vyslanectví Geno Senečićem na V. letním hudebním festivalu v Trenčianskych Tepliciach, kde vystoupil 36 členný sbor Matice chorvatských divadelních ochotníků ze Záhřebu.³⁹ Jako doprovod delegace na cesty po Slovensku byli určeni pplk. gšt. Alojz Ballay⁴⁰ a mjr. let. Mikuláš Lisický.⁴¹ Nutno říct, že v době návštěvy Krena byl Čatloš zaměstnán (mj. vystoupil 2. července na půdě Sněmu se svým expozé v branném výboru),⁴² a proto není o programu delegace mnoho známo. Slavko Prevendar nebyl její součástí, byl zde prezentován jako pověřenec Hlavního ustašského stanu, ale s Čatlošem se překvapivě sešel 29. června na tribuně v Nitře při vítání slovenských navrátilců z východní fronty.⁴³

Slovensko nutně potřebovalo zřídít leteckou továrnu, na což naléhal zejména Čatloš. V úvahu přicházely Zemianske Kostolany a Trenčianske Biskupice. Za tím účelem byla svolána komise na předběžnou poradu na 30. června, která se měla uskutečnit za osobní účasti ministrů Čatloše, Gejzy Medrického, Júliusa Stana, zástupců *Ministerstva národnej obrany* (pplk. gšt. Štefan Tatarko, pplk. del. Elemér Lendvay) a *Vzdušného úradu MNO* (ing. Ján Gonda, ing. Ferdinand Trebichavský) a *Veliteľstva vzdušných zbraní* (mjr. let. Mikuláš Lisický), chybět neměli guvernér *Slovenskej národnej banky* Imrich Karvaš, předseda *Štátneho pozemkového úradu* Karol Klinovský, poslanec národohospodář Peter Zaťko, ale jako host měla být přítomna i chorvatská letecká delegace na čele s gen. Vladimírem Krenem, kterou měl doprovázet pplk. gšt. Alojz Ballay a chorvatský vojenský atašé *bojnik konjaništva* Ante Krpan. Komise se měla sejít v Zemianskych Kostolanech, kde se připravil oběd, následovala by prohlídka tamních zařízení, odchod do Horných Motešíc, kde by proběhla prohlídka zdejšího hřebčína, dále příjezd do Trenčianskych Biskupic spojený s prohlídkou leteckého parku a po večeri odchod do Bratislavy.⁴⁴ Účast chorvatské delegace na tomto setkání možno charakterizovat jako společenskou akci, nikoliv jako participační či případně podílnickou, vede nás to víceméně k domněnce na sebezprezentaci Čatloše před vysokým představitelem letectva spřáteleného státu, i když u Čatloše nelze vyloučit i myšlenku na nějakou trojspolupráci slovensko-rumunsko-chorvatskou, pakliže se v té době zamýšlel nad využitím leteckých výrobních kapacit Rumunska. V tomto ohledu však nelze přesně určit Čatlošovy myšlenkové pochody v kontextu válečného roku 1942.

³⁸ SNA Bratislava, f. Ministerstvo zahraničních věcí 1939 - 1945, šk. 1163, Vyslanectvo v Záhřebu 1941 - 1942, č.j. 2056/42.

³⁹ Reč hudby je všeludská. In *Gardista*, 1942, roč. 4, č. 146, s. 4. ISSN 1337-7558.

⁴⁰ Kren mu během návštěvy udělil chorvatský letecký odznak. Chyběl však dekret. O jeho zprostředkování požádalo Ministerstvo národní obrany chorvatského vojenského atašé 21. ledna 1943. VHA Bratislava, f. Ministerstvo národnej obrany 1939 - 1945, Spisy obyčejné (nespracované), 1942, sg. 90 2/11-5, č.j. 55.404-II/5.oddelenie 1942.

⁴¹ VÚA - VHA Praha, f. Sbírka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 - 1945, šk. 11, inv.č. 15/4, Ministerstvo národnej obrany, Domáci rozkaz, 1942, č. 27, čl. 10, Chorvátska let. delegácia - určenie doprovodu.

⁴² Minister generál Čatloš : Vojna proti bolševikom je kryštalizačným procesom pre slovenské národné veci. In *Slovák*, 1942, roč. 24, č. 149, s. 3. ISSN 1336-4464.

⁴³ Návrat tretieho transportu slovenských frontových bojovníkov. In *Slovák*, 1942, roč. 24, č. 146, s. 2. ISSN 1336-4464; Frontoví vojaci splnia svoje poslanie aj v občianskom živote. In *Gardista*, 1942, roč. 4, č. 146, s. 3. ISSN 1337-7558.

⁴⁴ CHYTKA, V. Stanislav. K pokusu o zavedenie vojenskej leteckej výroby na Slovensku (1941 - 1944). In *Vojenská história*, 1999, roč. 3, č. 4, s. 110. ISSN 1335-3314.

Následující tlak Němců na přenesení německé letecké výroby na Slovensko jako důsledek spojeneckého bombardování německých výrobních kapacit by i náznaky možné spolupráce německých satelitů vyloučil.⁴⁵ Zaznamenejme, že po návratu do Záhřebu generál Kren 6. července poděkoval slovenským činitelům za pohostinnost.⁴⁶

Iniciativu však v rukou dále držel Slovenský letecký sbor. Na pozvání sborového velitele plk. gšt. Štefana Jurecha přicestovala v srpnu 1942 do kursu bezmotorového létání na Straníku u Žiliny v *Ústrednej pilotnej škole bezmotorového lietania* výprava chorvatských plachtařů ve složení Mirko Ročić, Petar Starić, Duško Ugrinov a Ernest Velikonja pod vedením Dragana Prohasky.⁴⁷ Chorvatští plachtaři zde složili plachtařské zkoušky prvního stupně A, dva z nich plachtařské zkoušky stupně B a dva stupně C. Dále se zúčastnili kursu vysokovýkonného plachtění v Žilině a na kursu v akrobacii na bezmotorových letadlech na letišti Vajnory. Navštívili i některá významná slovenská města Ružomberok (obligátně Hlinkovo mauzoleum), Žilina, Banská Bystrica, Sliač a Trenčín, kde je přijal sborový velitel plk. gšt. Štefan Jurech.⁴⁸ Do Chorvatska se vraceli společně se skupinou slovenských plachtařů, kteří zde pobývali ve dnech 5. až 20. září na pozvání organizace *Hrvatska krila*. Výpravu vedl referent bezmotorového létání Slovenského leteckého sboru Jozef Kalnovič, jejími účastníky byli technický referent Štefan Pleško a hlavní učitelé – plachtaři Pavol Poliaček, Štefan Pagač a Erik Kvasnička.⁴⁹ Slovenští plachtaři využili nabídnutou příležitost a navštívili školy bezmotorového létání a výcviková střediska, někteří se podívali i do Sarajeva, v jehož okolí byl dobrý plachtařský terén s pilotní školou. Při návštěvě Záhřebu jim byla představena i průkopnice ženského létání sportovní letkyně Katarina Matanovičová - Kulenovičová.⁵⁰ Na závěr pobytu přijal slovenskou výpravu gen. Kren, který odevzdal Kalnovičovi a Pleškovi pilotní odznaky

⁴⁵ Berme proto jako symptomatické odmítnutí slovenského *Veliteľstva vzdušných zbraní* zabývat se z finančních a technických důvodů myšlenkou na nákup rumunských stíhacích letounů, kterou mu v roce 1943 předestřel slovenský vojenský atašé v Bukurešti. VÚA - VHA Praha, f. Sbírka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 – 1945, šk. 74, inv.č. 38/33, Ministerstvo národnej obrany č.j. 560.322/dôv.voj.at.1943.

⁴⁶ SNA Bratislava, f. Ministerstvo zahraničných vecí 1939 - 1945, šk. 1155, Vyslanectvo v Záhrebe 1941 - 1942, č.j. 2245/42. Kren se však na Slovensku znovu objevil na podzim 1942. Vyslanec Cieker hlásil do Bratislavy, že 25. září 1942 udělil vstupní víza na jeden měsíc jak pro Krena, tak pro jeho manželku a syna. SNA Bratislava, f. Ministerstvo zahraničných vecí 1939 - 1945, šk. 1163, Vyslanectvo v Záhrebe 1941 - 1942, č.j. 3308/42. Krenovu úzkou vazbu na slovenské armádní kruhy nepochybně charakterizuje i taková marginálie, jakou je požadavek na intendanci Ministerstva národnej obrany na výdej 1 kg kávy určené jako novoroční dar Krenovi, který však vzhledem k zásobovací krizi zejména v Záhřebu musel být vítán. VHA Bratislava, f. Zbierka „53“, Spisy spravodajské, sg. 53/42-88/1/11, Ministerstvo národnej obrany č.j. 271.298 Dôv./5.1942.

⁴⁷ SNA Bratislava, f. Ministerstvo zahraničných vecí 1939 - 1945, šk. 1164, Vyslanectvo v Záhrebe 1941 - 1942, č.j. 2489/42.

⁴⁸ Slovenskí a chorvátskí plachtáři nadviazali praktické styky. In *Slovenské kridla*, 1942, roč. 7, č. 2 (október), s. 41.

⁴⁹ -šple-. Chorvátske bezmotorové letectvo očami technika. In *Slovenské kridla*, 1942, roč. 7, č. 2 (október), s. 41.

⁵⁰ KALNOVIČ, Jozef. Ženy v chorvátskom letectve. In *Slovenské kridla*, 1944, roč. 8, č. 10 (jún), s. 226. Katarina Kulenovičová, roz. Matanovičová, se stala první chorvatskou sportovní letkyní (1936) a parašutistkou (1938). Od 15. listopadu 1941 příslušnice chorvatského vojenského letectva v hodnosti poručíka. Létala převážně na italském letounu FL-3 na letišti v Záhřebu jako vojenský kurýr. V roce 1942 se vdala za novináře listu Novosti Namika Kulenoviće, který zahynul v roce 1944 při služebním letu do Bihaće v letounu Puss-Moth pilotovaném Bartolem Mihaljevičem, který byl napaden spojeneckým stíhačem. Sama Kulenovičová utrpěla v květnu 1944 zranění při spo-

chorvatského vojenského letectva.⁵¹ Později obdržel pilotní odznak i slob. Štefan Pagáč (dekret č. 217).⁵²

Do slovensko-chorvatských vojenských vztahů nutně zasáhl mocenský pád maršála Kvaternika na chorvatské politické scéně, který následoval nedlouho po jeho návštěvě Slovenska. Kvaternik se netajil vřelým vztahem s Čatlošem. Otázkou zůstává, nakolik se odstranění Kvaternika z pozice ministra chorvatské domobrany dotklo i vztahů na poli vzdušných zbraní, když Kren jednal dost autonomně a byl si s Čatlošem přeci jen věkem bližší. Při návštěvě Kvaternika na Slovensku byla dojednána reciproční výměnná stáž slovenských a chorvatských důstojníků tzv. na zkušenou. Z frekventantů *Vysokej vojennej školy* byl pro stáž mj. navržen npor. let. František Hanus,⁵³ ale předběžně byl vybrán mjr. let. Július Trnka, velitel *Letecké školy*.⁵⁴ Stáž, jak se později ukázalo, se neuskutečnila, což letectvo nijak nepocítilo. Přeskupování sil na vojenské scéně Chorvatska a vědomí, že je nutné vyjasnit budoucí postavení Kvaternika, který poslední měsíce roku 1942 trávil ve „vyhnanství“ na Slovensku, však nedávaly žádný prostor pro pěstování úzkých slovensko-chorvatských vojenských vztahů, toho si byli vědomi úplně všichni, ale provázela je jistá byrokratická setrvačnost. Velitelství chorvatských vzdušných sil rozkazem z 20. května 1943 udělilo čestný letecký odznak (dekret č. 356) stot. let. Štefanovi Hakošovi ze Slovenského leteckého sboru,⁵⁵ jehož následovali npor. let. Ladislav Šottník (dekret č. 417), npor. let. Karol Klusáček (dekret č. 418), rtk. z pov. Štefan Zuber (dekret č. 416) a čat. v zál. Jozef Kiovský (dekret č. 419).⁵⁶

Skutečné oživení vzájemných kontaktů vlastně přineslo až první jmenování slovenského důstojníka do funkce vojenského ataše v Záhřebu na jaře 1943. Čatloš schválil ustanovení plk. pech. Alojze Androviče za vojenského ataše při Vyslanectví Slovenské republiky v Záhřebu 24. května 1943, přičemž funkci měl vykonávat při stávající funkci vojenského ataše v Budapešti.⁵⁷ Z rozkazu Čatloše a na pozvání velitele chorvatského válečného letectva gen. Krena odlétala do Záhřebu vojenská letecká delegace ve složení pplk. gšt. Alojz Ballay, zástupce velitele vzdušných zbraní a náčelník štábu *Veliteľstva vzdušných zbraní*,⁵⁸ mjr. let. Július Trnka, velitel *Letecké školy*, stot. let. Štefan Čakaný, přednosta

jeneckém bombardování záhřebského letiště Borongaj a do února 1945 již pracovala pouze jako úřednice. Po válce krátce vězněna, následně pracovala jako úřednice v jugoslávské společnosti General-turist. Odstěhovala se za synem do Německa, kde pečovala jako pomocnice v domácnosti o jednoho starého profesora. Zemřela v roce 2003 v Záhřebu.

⁵¹ Slovenskí a chorvátski plachtári nadviazali praktické styky. In *Slovenské krídla*, 1942, roč. 7, č. 2 (október), s. 41.

⁵² VÚA - VHA Praha, f. Sbírka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 – 1945, šk. 26, inv. č. 23/11, Veliteľ'stvo vzdušných zbraní, Rozkaz, 1942, č. 57, čl. 242, Pagáč Štefan, slob. let. pluk – povolenie nosiť let. odznak chorvatského letectva.

⁵³ VHA Bratislava, f. Ministerstvo národnej obrany, Spisy dôverné 1940 – 1944, šk. 263, č.j. 103971 Dôv.II/3.1942.

⁵⁴ VÚA - VHA Praha, f. Sbírka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 – 1945, šk. 72, inv.č. 38/27, Ministerstvo národnej obrany č.j. 270905 Dôv.II/5.1942.

⁵⁵ VÚA - VHA Praha, f. Sbírka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 – 1945, šk. 25, inv.č. 23/4, Veliteľ'stvo vzdušných zbraní, Dôverný rozkaz, 1943, č. 33, čl. 186, Hakoš Štefan, stot. let. – povolenie nosiť chorvátsky let. odznak.

⁵⁶ VÚA - VHA Praha, f. Sbírka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 – 1945, šk. 58, inv. č. 32/5, Letecký pluk, Denný rozkaz, 1943, č. 155, čl. 3, Chorvátske odznaky – udelenie.

⁵⁷ VHA Bratislava, f. Ministerstvo národnej obrany, Spisy dôverné 1940 – 1945, šk. 397, č.j. 259148 Dôv.I/1.oddel.1943.

⁵⁸ Po dobu pobytu v Chorvatsku ho zastupoval ve funkci náčelníka štábu a zástupce velitele vzduš-

leteckého oddělení *Veliteľstva vzdušných zbraní*,⁵⁹ npor. let. Dušan Čatloš, pobočník zástupce velitele vzdušných zbraní.⁶⁰ Na Slovensko prišlo 9. června ze Záhřebu i pozvání pro členy Slovenského leteckého sboru (mj. Štefana Hakoše, Erika Kvasničku, Štefana Pagače, Štefana Pleško) k účasti na otevření nové letecké modelářské školy v Záhřebu ve dnech 12.-20. června, které zprostředkoval náčelník štábu chorvatského Veliteľství vzdušných zbraní *podpukovník* Zlatko Šintić. Ministerstvo národní obrany bylo samostatně požádáno, aby Hakoš a Pagač přijeli jako vojenští příslušníci. Na základě toho v Bratislavě rozhodli, že delegace Slovenského leteckého sboru půjde bez civilistů, ale vojenští příslušníci se připojí k vojenské letecké delegaci, takže otevření modelářské školy v Záhřebu v udaném termínu se nemohli objektivně účastnit.⁶¹ Ciekery telegrafoval 26. června 1943 Čatlošovi, že Kren očekává slovenskou leteckou delegaci po 27. červnu. Náčelník štábu ministra pplk. gšt. Viliam Talský proto Ciekerovi oznámil, že z rozkazu nepřítomného Čatloše bude vše zařízeno podle přání Krena, jemuž delegace přiveze vyznamenání. Odlet delegace byl stanoven na 3. července.⁶²

Přelet se uskutečnil letounem He 111 (č. 5313, S-82)⁶³ s posádkou: dôst. zást. rtm. Eugen Čech, 1. pilot, čat. z pov. Leopold Margetín, palubní radiotelegrafista,⁶⁴ čat. z pov. Ján Hatnančík, palubní mechanik, jako 2. pilot byl určen Čakaný. Odlet byl stanoven na zmíněný 3. červenec v 7.30 hod. z letiště Trenčianske Biskupice do Bratislavy-Vajnory, kde se připojila delegace Slovenského leteckého sboru ve složení stot. let. Štefan Hakoš, náčelník štábu Slovenského leteckého sboru, a des. ašp. Štefan Pagač, vedoucí modelářského oddělení Slovenského leteckého sboru, s mezipřistáním Wien-Aspern.⁶⁵

ných zbraní pplk. del. Jozef Zadžora, velitel *Delostreleckého protiletadlového pluku*. VHA Bratislava, f. Vzdušné zbrane slovenskej armády 1940 - 1945, šk. 1, Dôverný rozkaz veliteľstva vzdušných zbraní, 1943, č. 39, čl. 210.

⁵⁹ Stot. let. Štefan Čakaný byl 15. května 1943 přemístěn od *Leteckého pluku* na *Veliteľstvo vzdušných zbraní* jako referent leteckého oddělení a od 1. července 1943 se stal jeho přednostou a přednostou osobního oddělení. Po dobu pobytu v Chorvatsku ho zastupoval ve funkci referenta a přednosty leteckého oddělení npor. let. Ján Synak a ve funkci referenta a přednosty osobního oddělení npor. del. Július Virdzek. VHA Bratislava, f. Vzdušné zbrane slovenskej armády 1940 - 1945, šk. 2, Dôverný domácí rozkaz veliteľstva vzdušných zbraní, 1943, č. 19, čl. 83.

⁶⁰ Ministr Čatloš nařídil všem členům letecké delegace jednotnou výstroj: (na sebe) šedomodrá vycházková blůza s lemováním, šedomodré jezdecké kalhoty, šedomodrá vycházková čepice, černé holínky, modrá košile, černá vázanka, šedé rukavice, letecký kordík, slovenská vyznamenání na „kostříčkách“, chorvatská „in natura“; (s sebou) 2 modré košile, 3-4 bílé košile, černé dlouhé kalhoty, černé polobotky, letní civilní oblek, kožený plášť. Ballay, který měl pouze khaki výstroj, si tak urychleně musel nechat ušít modrou uniformu. VHA Bratislava, f. Ministerstvo národní obrany, Spisy důvěrné 1940 - 1945, šk. 346, Veliteľstvo vzdušných zbraní č.j. 42946 Dôv.let.1943; dále VHA Bratislava, f. Zbierka „53“, Spisy zpravodajské, sg. 53/46-7.

⁶¹ VÚA - VHA Praha, f. Sbírka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 - 1945, šk. 74, inv. č. 38/32, sg. 53/43-88, Ministerstvo národní obrany č.j. 271937 Dôv./voj.at.1943.

⁶² VÚA - VHA Praha, f. Sbírka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 - 1945, šk. 74, inv. č. 38/32, sg. 53/43-88, Ministerstvo národní obrany č.j. 271962/dôv.voj.at.1943, 271963/dôv.voj.at.1943, 271988/dôv.voj.at.1943.

⁶³ ŠUMICHRASŤ, Peter - KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 - 1944 (2)*. Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2000, s. 63. ISBN 80-968073-6-6.

⁶⁴ Původně měl být palubním radiotelegrafistou rtk. rtm. aut. Miroslav Zolvík.

⁶⁵ VHA Bratislava, f. Ministerstvo národní obrany, Spisy důvěrné 1940 - 1945, šk. 346, Veliteľstvo vzdušných zbraní č.j. 42946 Dôv.let.1943; VHA Bratislava, f. Ministerstvo národní obrany, Spisy důvěrné 1940 - 1945, šk. 373, Ministerstvo národní obrany č.j. 263958 Dôv.I/1.odd.1943, Veliteľstvo vzdušných zbraní č.j. 42817 Dôv.osob.1943.

Slovenský vojenský atašé plk. pech. Alojz Androvič přicestoval do Záhřebu 1. července a na druhý den se sešel s Krenem. Slovenská vojenská letecká delegace přiletěla na letiště Zagreb-Borongaj v sobotu 3. července v 12.30 hod., kde byla očekávána čestnou setninou s hudbou, přivítal ji Kren, Ciekera, Androvič, uvítání se účastnil italský letecký atašé, nechyběl zástupce diplomatického protokolu chorvatského Ministerstva zahraničních věcí a početná deputace chorvatských leteckých důstojníků a poddůstojníků. Po obědě si členové delegace prohlédli Záhřeb a okolí a navštívili postavení protiletadlového dělostřelectva.⁶⁶ V podvečer pohostil Kren členy delegace na svém letním bytě u obce Podsused a na večeri je pozval v obci Šestine do hostince U Puntijara.⁶⁷ V neděli dopoledne se odehrálo slavnostní předání slovenských vyznamenání chorvatským leteckým důstojníkům v generálově úřadovně. Gen. Vladimír Kren, velitel válečného letectva, obdržel *Vojenný Víťazný kríž I. triedy, zrakoplovni pukovník* Ivan Mrak, zástupce velitele válečného letectva, *Vojenný Víťazný kríž III. triedy, zrakoplovni pukovník* Ivan Dragičević, velitel 5. letecké základny v Banja Luce, *Vojenný Víťazný kríž III. triedy, protuzrakoplovni podpukovník* Eugen Kurelec, velitel protiletadlového dělostřelectva, *Vojenný Víťazný kríž IV. triedy, protuzrakoplovni podpukovník* Nikola Ježić, velitel vzdušné obrany Záhřebu, *Vojenný Víťazný kríž IV. triedy, podpukovník* Vilko Matiegka, pobočník státního tajemníka *Vojenný Víťazný kríž IV. triedy, bojník* Boris Kello, velitel 1. letecké skupiny v Záhřebu, *Vojenný Víťazný kríž IV. triedy, zrakoplovni bojník* Dragutin Dolanski, velitel 1. parašutistické roty v Koprivnici, *Vojenný Víťazný kríž IV. triedy, protuzrakoplovni nadsatník* Eugen Rukavina, velitel 1. těžké baterie 1. protiletadlové skupiny v Záhřebu, *Vyznamenanie Za zásluhy*,⁶⁸ *zrakoplovni nadsatník* Vicko Krelja, 1. letecká skupina v Záhřebu, *Vyznamenanie Za zásluhy*, *zrakoplovni nadsatník* Stjepan Milčić, 1. letecká skupina v Záhřebu, *Vyznamenanie Za zásluhy*, *zrakoplovni nadsatník* Mato Petrović, redaktor Hrvatska krila, *Vyznamenanie Za zásluhy*, *zrakoplovni satník* Stanko Kovačević, 5. letecká základna v Banja Luce, *Vyznamenanie Za zásluhy*, *zrakoplovni satník* Zvonko Kucelj, 5. letecká základna v Banja Luce, *Vyznamenanie Za zásluhy*. Oběd, který na počest delegace dával státní tajemník Ministerstva ozbrojených sil gen. Vilko Begić, byl připraven v důstojnické škole za účasti Ciekera a chorvatské generality, vpodvečer odletěla delegace do Sarajeva, kde si prohlédla tamní pamětihodnosti. Druhý den ráno byla delegace přijata politikými představiteli města, setkala se s arcibiskupem Ivanem Šarićem. Oběd byl připraven v nedalekém rekreačním středisku chorvatských letců. V pondělí 5. července večer se delegace vrátila do Záhřebu. Členy delegace přijal na druhý den v poledne poglavnik Ante Pavelić, večeri tentokrát

⁶⁶ Návšteva slovenských letcov v Chorvátsku. In *Stráž vlasti*, 1943, roč. 1, č. 4, s. 2.

⁶⁷ Slovenská delegace pobývala v Záhřebu právě v době, kdy v okolí města již operovaly partyzánské oddíly hnutí odporu, které začaly pozvolna, pomalu ale jistě, Záhřeb obklíčovati. GOLDSTEIN, Ivo. *Zagreb 1941 – 1945*. Zagreb : Novi Liber, 2011, s. 293. ISBN 978-953-325-011-3.

⁶⁸ Někteří z uvedených chorvatských důstojníků nebyli v Záhřebu při osobním předání přítomni, a proto potvrzení o převzetí zasílali později slovenskému vojenskému atašé. VHA Bratislava, f. Ministerstvo národnej obrany, Spisy dôverné 1940 – 1945, šk. 403, č.j. 264400 dôv.I/3.1943, 265834 dôv.I/3.1943. V srpnu 1943 obdržel čestný odznak č. 7 pro důstojníky (pro technický personál letectva) i *zrakoplovni nadsatník* Ivan Prestini (v jugoslávské armádě *vazduhoplovni kapetan III. klase*), který sloužil jako Krenův pobočník, po Krenově odvolání z funkce jako *zrakoplovni bojník* velel VII. železničnímu strážnímu praporu (*VII. Željeznička stražarska bojna*) v Novska. K ochraně železniční dopravní sítě v Chorvátsku srov. BARIĆ, Nikica. *Željeznički promet i njegova zaštita u NDH (1941 – 1945)*. In *RADOVI – Zavod za hrvatsku povijest*, 1997, č. 30, s. 266-271. ISBN 0353-295X; LAJNERT, Siniša. *Ustroj Hrvatskih državnih željeznica (1941 – 1945)*. In *Arhivski vjesnik*, 2003, č. 46, s. 123-128. ISSN 1848-3143.

uspořádal Cieker za účasti Begiče, chorvatské generality a deputace chorvatských leteckých důstojníků. Skutečný vrchol návštěvy se dostavil v úterý 6. července. Chorvaté postavili v roce 1942 parašutistickou rotu (*1. Sat padobranskih lovaca*). Skupina 45 parašutistů provedla masový taktický seskok na letišti Borongaj ze tří letounů Avia Fokker, F.7 („*Mala Avija*“), F.9 a F.18 („*Velika Avija*“), a úspěšně dopadla na Kulmerove louce.⁶⁹ Cvičení bylo provedeno před zraky poglavníka Paveliče, vojenských atašé států Osy a členů slovenské delegace.⁷⁰ Následující den, ve středu 7. července, se po ránu uskutečnil poslední rozhovor s Krenem, kde „*sa dohodli o spolupráci oboch sesterských zbraní a nadviazali úzke styky spoločenské i odborné.*“ V 10.00 hod. odletěla delegace na Slovensko, kde přistála kolem 12 hodiny.⁷¹

Cieker zhodnotil návštěvu slovenské vojenské letecké delegace slovy, že „*letecká vojenská delegácia na čele s podplukovníkom generálneho štábu Ballayom pricestovala do Záhrebu lietadlom dňa 2. júla 1943,*⁷² *aby oplatila návštevu generála Krena na Slovensku. Bola veľmi srdečne prijatá a vykonala na príslušných chorvátskych miestach najlepší dojem.*“⁷³ Letecká škola v Banské Bystrici pak věnovala dvojčíslo 10 - 11 roč. 2 měsíčníku slovenských vzdušných zbraní *Vzlet* spřátelenému chorvatskému národu, tiskárna školy vytiskla 200 exemplářů navíc, aby mohly být expedovány do Chorvatska pro tamní vzdušné zbraně. Stal se však omyl, neboť 17. prosince 1943 propagační skupina letecké školy vyexpedovala těchto 200 exemplářů bez bližšího vysvětlení na adresu Ministerstva národní obrany, kde toho využilo oddělení vojenské propagandy a časopis byl zaslán jako dar polním jednotkám na východní frontu. Ministerstvo národní obrany 25. února 1944 proto vyzvalo propagační skupinu letecké školy, pokud má zájem, může zaslat další exempláře.⁷⁴ V úvodním slově právě Ballay uvedl: „*Hovorit' o chorvátskom letectve a jeho budovaní pred čitateľskou verejnosťou, prichodí mi tým krajšou úlohou preto, lebo som sa pri návšteve v Chorvátsku osobne presvedčil o sľubnom stupni vývoja letectva tohto bratského národa*“, aby pokračoval: „*Osobitnou zásluhou samotného Poglavníka na starostlivo položených základoch pustil sa do bohatej činorodej práce v intenzívnom budovaní chorvátskeho letectva veliteľ chorvátskych vzdušných zbraní, generál Vlado Kren, s kruhom svojich spolupracovníkov.*“⁷⁵ Ballay netušil, že Kren byl již z velitelské funkce v čele chorvatského válečného letectva v polovině září 1943 odvolán. Stalo se tak krátce po jmenování nového ministra a vrchního velitele chorvatských ozbrojených sil Friedricha Navratila, dosavadního vojenského atašé v Bukurešti,⁷⁶ jemuž

⁶⁹ NOVAK, Josip – SPENCER, David. Paratroopers of the Independent State of Croatia : 1942 - 1945. In *Journal of Military Ordnance*, 1996, roč. 6, č. 6, s. 11. ISSN 10839577.

⁷⁰ NOVAK, Josip – SPENCER, David. Hrvatski orlovi : Paratroopers of the Independent State of Croatia 1942 - 1945. New York : Axis Europa Books, 1998, s. 19. ISBN 978-1-891227-13-4.

⁷¹ Návšteva slovenských letcov v Chorvátsku. In *Stráž vlasti*, 1943, roč. 1, č. 4, s. 2; VHA Bratislava, f. Zbierka „53“, Spisy zpravodajské, Ministerstvo národnej obrany č.j. 272057/dôv.voj.at.1943.

⁷² Letový rozkaz potvrzuje, že let se uskutečnil 3. července na trase Trenčín-Biskupice – Bratislava-Vajnory - Wien-Aspern (mezipřistání) - Zagreb v délce 424 km v letovém čase 2 hod. 3 min. za příznivého počasí. VHA Bratislava, f. Vzdušné zbrane slovenskej armády 1940 - 1945, šk. 10, inv. č. 38, sg. Personálie.

⁷³ SNA Bratislava, f. Ministerstvo zahraničných vecí 1939 - 1945, šk. 143, č.j. 2258/I-1943.

⁷⁴ VHA Bratislava, f. Ministerstvo národnej obrany 1939 - 1945, Spisy obyčejné (nespracované), 1944, sg. 23 5/7, č.j. 558.522/I-1.odd.1944.

⁷⁵ BALLAY, Alojz. Chorvátske letectvo. In *Vzlet, Mesačník Vzdušných zbraní*, 1943, roč. 2, č. 10-11, s. 179.

⁷⁶ Navratil byl rakousko-uherským leteckým stíhacím esem 1. světové války. ZAHÁLKA, Jan –

Pavelić vyslovil veľkou nespokojenosť se stavom chorvatskej armády a jejimi neúspechmi. V armáde sa pak odehrávali doslova čistky medzi dôstojníkmi, odchádzala garnitura bývalých rakousko-uherských dôstojníkov, penzionovaní či odchodu do výslužby sa nevyhnuli ani mladší ročníci, medzi nimi skončil i Kren (v necelých 40 rokoch).⁷⁷ Zároveň sa tak stalo i krátko po opätovnej návšteve Krena na Slovensku, ktorá svedčila o jeho inklinácii k úzkym vzťahom k slovenským vojenským činiteľom. K tomu uveďme, že termín odvetného utkania armádnych futbalových jedenáctok Slovenska a Chorvatska v Bratislave bol na prání prezidenta Tisa preložený na 8. srpna 1943 do Ružomberku, aby bol spojený se slavnostným odhalením pomníku pplk. pech. Eugenu Budinskému, ktorý padl na východní frontě. Tělovýchovný referent Ministerstva národní obrany pplk. konc. Jozef Benedik požádal Androviče o intervenciu u chorvatského státního tajemníka gen. Vilko Begiče, aby byl tento termín určitě akceptován, neboť zápasu bude přítomen prezident Tiso. Zároveň jménem Čatloše pozval Begiče při této příležitosti na Slovensko,⁷⁸ ten však nereagoval.⁷⁹ Pietní slavnost při příležitosti 1. výročí smrti pplk. pech. Eugena Budinského symbolizovala vzpomínku na „*vojakov slovenskej armády, padlých vo vojne proti Sovietom*“, futbalový zápas byl při té příležitosti chápán jako memoriál sportovce a prvního velitele *Oddielu armádnych pretekárov*, dříve působícího ve funkci I. pobočníka Čatloše.⁸⁰ Místo Begiče se na Slovensku objevil Kren. Slavnosti se kromě Krena také účastnil chorvatský vyslanec Blaž Lorković, dále vedoucí chorvatského armádního sportu *podpukovník* Josip Vitasek, rovněž chorvatský letecký atašé v Berlíně *podpukovník* Marijan Dolanski (o němž se uvažovalo jako o novém chorvatském vojenském atašé v Bratislavě), i zástupce Hlavního ustašského stanu Slavko Prevendar. Hosté k pomníku Budinského položili věnce a prohlédli si v místních kasárnách výstavu tatranských obrazů chorvatského grafika Milovana Krakera.⁸¹ Futbalovému utkání mezi armádními jedenáctkami Slovenska a Chorvatska, kterého se zúčastnili za přítomnosti tří tisíc diváků (jinde je uváděno pět tisíc diváků) Tiso a Čatloš, přihlíželi i Kren.⁸² Chorvatští sportovci po zápase odcestovali pod vedením chorvatského svazového kapitána Bogdana Cuvaje a vedoucího chorvatských fotbalistů *nadporučníka* Nagliče do Vysokých Tatier, kde se mj. zúčastnili v Tatranském vojenském domově tréninkového kurzu Slovenského futbalového svazu.⁸³

TESAŘ, Petr Aharon. Friedrich Navratil. In *HPM Historie a plastické modelářství*, 1992, roč. 2, č. 8, s. 17-18. ISSN 1210-1427.

⁷⁷ Uvádí se, že se tak stalo na jeho vlastní žádost a že Pavelić Krena i navzdory penzionování jmenoval ustašovským plukovníkem své tělesné gardy. KRIZMAN, Bogdan. *Ante Pavelić i ustaše*. Zagreb : Globus, 1986, s. 379. ISBN 86-343-0130-3.

⁷⁸ VHA Bratislava, f. Zbierka „53“, Spisy zpravodajské, Ministerstvo národnej obrany č.j. 272114 dôv.voj.at.1943.

⁷⁹ Nepochybně to souviselo s nevyjasněnou situací kolem Itálie a s připravovanými změnami ve velení německých sil na Balkáně, ale zejména s možnými změnami na vedoucích místech státního vedení země, které by se dotkly i ministerstva ozbrojených sil a velení domobrany, konkrétně také Begiče. Změny se nakonec významně dotkly Krena.

⁸⁰ VHA Bratislava, f. Vzdušné zbrane slovenskej armády 1940 - 1945, šk. 2, Rozkaz veliteľstva vzdušných zbraní, 1943, č. 27, čl. 113, Pochvalné uznanie za vzorné usporiadanie slávnosti z príležitosti pietnej slávnosti pplk. Budinského a uvítanie frontových vojakov.

⁸¹ Generál Čatloš : Píšu sa novodobé slovenské dejiny. In *Slovák*, 1943, roč. 25, č. 180, s. 3. ISSN1336-4464; V búrkach času sme sa osvedčili. In *Gardista*, 1943, roč. 5, č. 181, s. 1. ISSN 1337-7558.

⁸² *Stráž vlasti*, 1943, roč. 1, č. 7, s. 8.

⁸³ Podarí sa vojakom odvetu v Bratislave? In *Gardista*, 1943, roč. 5, č. 184, s. 7. ISSN 1337-7558.

Při návštěvě slovenské letecké delegace v Chorvatsku se domluvili Kren s Ballayem, že slovenská strana (sic!) připraví seznam příslušníků slovenské branné moci, navržených na chorvatská vyznamenání a udělení čestných leteckých odznaků. Náčelník štábu *Veliteľstva vzdušných zbraní* pplk. gšt. Alojz Ballay takový seznam připravil a byl také 21. září 1943 odeslán Androvičovi do Záhřebu.⁸⁴ Ballay se činil, seznam je obsáhlý a také rozvržen na skupinu pro vyznamenání a skupinu pro čestné odznaky s podskupinami: odznaky pilotní, pozorovatelské, mechanické. Zdůvodnění návrhů na vyznamenání jsou zajímavá i z hlediska, nakolik se potkala se skutečností. Na vyznamenání byli navrženi mjr. let. Ondrej Ďumbala, který měl jako velitel stíhací letky spolupracovat s chorvatskými letci na východní frontě, dále mjr. gšt. Anton Ďurčanský, který byl jako velitel skupiny vzdušných zbraní u Zajišťovací divize raněn, npor. let. Ján Gerthofer, zvk. rtm. let. František Cyprich a rtk. let. Ján Režňák, všichni měli na východní frontě jako příslušníci stíhací letky spolupracovat s chorvatskými letci. Androvič byl přípisem Správy u poglavníka, úřadu pro vyznamenání (*Županstvo pri Poglavniku, Ured za odlikovanja*) z 9. listopadu 1943 informován, že Velitelství chorvatských vzdušných sil předložilo návrh na vyznamenání těchto slovenských letců: mjr. let. Ondrej Ďumbala a mjr. gšt. Anton Ďurčanský, oba *Red krune kralja Zvonimira II. stupnja s mačevima*, npor. let. Ján Gerthofer, *Red krune kralja Zvonimira III. stupnja s mačevima*, zvk. rtm. let. František Cyprich a zvk. Ján Režňák, oba *Srebrna kolejna krune kralja Zvonimira na ratnoj vrpici*, všichni „za uspešnu surádnju sa hrvatskim zrakoplovcima na istočnom bojištu“.⁸⁵ Prezident Jozef Tiso vyslovil 2. února 1944 souhlas, aby jmenovaní přijali a mohli nosit uvedená chorvatská vyznamenání.⁸⁶ Dekretem velitele chorvatského válečného letectva (*Bojno zrakoplovstvo*, velitel *pukovnik* Adalbert Rogulja) z 15. října 1943 obdrželi chorvatské pilotní odznaky: mjr. let. Vladimír Kačka (dekret č. 496), mjr. let. Ondrej Ďumbala (dekret č. 497), stot. let. Belo Kubica (dekret č. 498), stot. let. Jozef Páleníček (dekret č. 499), npor. let. Ján Gerthofer (dekret č. 500), zvk. rtm. let. František Cyprich (dekret č. 501), rtk. rtm. let. František Hanovec (dekret č. 502), zvk. Ján Režňák (dekret č. 503), zvk. František Brezina (dekret č. 504), rtk. z pov. František Krähenbiel (dekret č. 505); chorvatské pozorovatelské odznaky: mjr. gšt. Anton Ďurčanský (dekret č. 506), mjr. let. Kornel Janček (dekret č. 507), mjr. let. Mikuláš Guljanič (dekret č. 508), stot. let. Alojz Zmátlo (dekret č. 509), stot. let. František Wagner (dekret č. 510), stot. let. Ján Nemetz (dekret č. 511), npor. let. Ladislav Horský (dekret č. 512), npor. let. Štefan Košťál (dekret č. 513), npor. let. Ján Synak (dekret č. 514), npor. let. Oldrich Patočka (dekret č. 515); chorvatské mechanické odznaky: npor. spoj. Pavol Ondrejovič (dekret č. 516), por. tech. zbroj. Ján Láf (dekret č. 517), por. let. František Dobiš (dekret č. 518), dôst. zást. rtm. let. Robert Nerád (dekret č. 519), zvk. rtm. let. Ján Maďarka (dekret č. 520), rtk. z pov. Ladislav Hlobeň (dekret č. 521), rtk. z pov. Alfonz Lauko (dekret č. 522), rtk. z pov. Jozef Michalíčka (dekret č. 523), čat. z pov. František Počiatok (dekret č. 524), čat. z pov. Ján Pastucha (dekret č. 525).⁸⁷

⁸⁴ VHA Bratislava, f. Ministerstvo národnej obrany, Spisy dôverné 1940 – 1945, šk. 404, č.j. 267004 Dôv.II./1.odd.1943.

⁸⁵ VHA Bratislava, f. Ministerstvo národnej obrany, Spisy dôverné 1940 - 1945, šk. 497, č.j. 455878-I/3.dôv.1944.

⁸⁶ VHA Bratislava, f. Ministerstvo národnej obrany, Spisy dôverné 1940 – 1945, šk. 497, č.j. 457584-I/3.dôv.1944.

⁸⁷ VÚA - VHA Praha, f. Sbirka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 – 1945, šk. 58, inv. č. 32/5, Letecký pluk, Denný rozkaz, 1943, č. 185, čl. 1, Chorvátske letecké odznaky - udelenie; VHA Bratislava, f. Ministerstvo národnej obrany, Spisy dôverné 1940 – 1945, šk. 404, č.j. 267004 Dôv. II./1.odd.1943.

Čatloš obdržel ze Záhřebu 8. dubna 1944 od Krena telegram „Želim sretan uskrs“ (Přeji šťastné velikonoce), což ho nepochybně zaskočilo, neboť mu bylo známo, že Kren funkci velitele chorvatského válečného letectva již nevykonává. V odpovědi proto neskrýval, že ho přání překvapilo, když o Krenovi už delší čas neměl žádné zprávy, ale zdůraznil, že se s radostí dozvěděl, že ve zdraví prožívá dočasný odpočinek a nabírá síly.⁸⁸ Krenův návrat do funkce velitele chorvatského vojenského letectva v červnu 1944 vztahy chorvatských a slovenských vzdušných sil již nikam neposunul. Obě letectva měla své vlastní problémy i váhu v očích Němců. Slovenské letectvo nepochybně neoperovalo na žádném strategickém směru možného postupu spojeneckých sil a soustředilo se na ochranu Bratislavy a povážských zbrojovek, kdežto postavení chorvatského letectva na Balkáně, kde od roku 1943 hrozila možná invaze, kterou vehementně prosazoval britský ministerský předseda Winston Churchill, se výrazně změnilo a jeho váha vzrostla, což se projevilo i v dodávkách letecké výstroje a výzbroje. V tomto ohledu působilo slovenské letectvo jako chudý příbuzný, jemuž Němci poskytovali výcvik a výzbroj pouze s ohledem na potřeby východní fronty, nikoliv na potřeby vlastní obrany slovenského území.⁸⁹ Důvěra Němců vůči slovenskému letectvu a jeho velitelům klesala. Vyskytly se názory o zbabělosti slovenských letců, které nakonec vyústily v tragédii a zkázu slovenské pohotovostní letky vyzbrojené moderními stíhacími letouny německé provenience 26. června 1944 při střetnutí se spojeneckými letci, čímž slovenské letectvo ztratilo bojovou hodnotu.⁹⁰ Plk. gšt. Alojz Ballay byl z funkce velitele slovenských vzdušných zbraní uvolněn dnem 20. srpna 1944. Stal se vojenským a leteckým atašé v Berlíně, ale v říjnu 1944 byl zajištěn německou bezpečnostní policií, když jej Němci považovali za osobu zasvěcenou do příprav protiněmeckého vystoupení a činili jej odpovědným za závažné rozkladné jevy ve slovenském letectvu, které vyústily do jeho faktického selhání.⁹¹ Něco obdobného se nevyhnulo ani chorvatskému letectvu. Jeho personál nelze označit za vojenskou složku, která by byla zcela oddána ustašovské vládě. Dominantní skupinu u chorvatských vzdušných sil tvořili gážisté bývalého jugoslávského královského letectva, kteří sice nebyli odpůrci chorvatské samostatnosti, ale cítili vůči sobě nedůvěru ze strany ustašů a měli velké pochybnosti o německém vítězství ve válce. Většina z nich byla takzvaně prochnuta profesionalismem, považující sama sebe za „služebníky války“.⁹² Koncem roku 1942 sloužilo v chorvatských vzdušných silách 831

⁸⁸ VHA Bratislava, f. Zbierka „53“, Spisy zpravodajské, sg. 53/44-104/2.

⁸⁹ Peter Šumichrast poznamenává, že snahy představitelů slovenského letectva o modernizaci jeho leteckého parku naráželi na negativní stanovisko velení německého letectva. ŠUMICHRAS, Peter. „Lietajúce oko“ Wehrmachtu v službách slovenského letectva. In *Vojenská história*, 2016, roč. 20, č. 3, s. 127. ISSN 1335-3314. Není nám však známo, že by někdo z leteckých historiků nebo badatelů podrobil tuto skutečnost hlubšímu rozboru a provedl komparaci leteckých sil satelitů Německa z hlediska jejich vlastních výrobních kapacit, německých dodávek apod., zkrátka, proč tomu tak skutečně bylo.

⁹⁰ ŠUMICHRAS, Peter. Hotovostný roj stíhacích lietadiel Messerschmitt Bf 109 a pohotovostná letka 13 slovenských vzdušných zbraní (august 1943 – 26. jún 1944). In *Vojenská história*, 1997, roč. 1, č. 2, s. 40-44. ISSN 1335-3314.

⁹¹ ŠUMICHRAS, Peter – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 – 1944 (2)*. Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2000, s. 16. ISBN 80-968073-6-6. Po vypuknutí Slovenského národného povstání bylo v září 1944 po přestěhování z Trenčína do Bratislavy likvidováno samostatné Veličelství vzdušných zbraní a přičleněno k MNO. VÚA - VHA Praha, f. Sbírka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 - 1945, šk. 10, S-MNO, inv.č. 14/6, Důvěrný domácí rozkaz, 1944, č. 37, čl. 11, Přestřahovanie VVZ do Bratislavy – nariadenie, a čl. 12, Likvidácia VVZ - nariadenie.

⁹² ARALICA, Tomislav – ARALICA, Višeslav. *Hrvatski ratnici kroz stoljeća, 4. knjiga : Oružana*

nižších důstojníků a 584 vyšších důstojníků.⁹³ Ale právě v tomto roce také započaly jedny z prvních přeletů na protivníkovu stranu, k partyzánům nebo k Spojencům.⁹⁴ Uvádí se, že z chorvatských vzdušných sil v průběhu války přeběhlo nejméně 99 letounů s 250 členy posádek (resp. cestujících) a z legionářských nebo jiných součástí Luftwaffe, ve kterých sloužil chorvatský personál, dalších 20 letounů s okolo 60 členy posádek.⁹⁵ To nebránilo Krenovi, aby navštívil na podzim 1944 Německo za doprovodu *pukovníka* Eugena Kurelce, velitele chorvatského protiletadlového dělostřelectva, a svého pobočníka *satníka* Dragutina Šviglina, kde měl po formální stránce završit nákup nových letounů, letecké výzbroje a příslušenství. Němci se s důvěrou v Krena pochlubili i přípravou nové bomby, seznámili ho s výrobou raket V-1 a V-2, předvedli mu nový stíhací proudový letoun.⁹⁶ Kren také zůstal věrný německému spojenci až do konce války, kdy 6. května 1945 nařídil přelet všech zbývajících letounů chorvatských vzdušných sil ze Záhřebu na letiště Annabichl v Klagenfurtu (Rakousko). Sem přeletěl i jeden bombardovací letoun Do 17Z-2, který pilotoval nám známý chorvatský legionář *zrakoplovni satník* Roko Mirošević. *Zrakoplovni vodnik* Antun Vidaković odletěl jako poslední ze Záhřebu na lehkém letounu Beta Minor Be-51 a dosvědčil, že se v Klagenfurtu nalézal i jeden Dornier, kterým přeletěli gen. Vladimír Kren jako velitel vzdušných sil a gen. Dragutin Rupčić jako velitel chorvatského letectva se svými rodinami, údajně bylo stejným letounem převezeno i deset beden s chorvatskými státními zlatými rezervami.⁹⁷

Kren byl vydán západními Spojenci po válce jugoslávským úřadům. Okresní soud města Záhřeb (*Okružni sud za grad Zagreb*) ho odsoudil 22. října 1948 za válečné zločiny na civilním obyvatelstvu a válečných zajatcích k trestu smrti, jeho odvolání Nejvyšší soud Chorvatské lidové republiky (*Vrhovni sud NR Hrvatske*) 9. listopadu 1948 zamítnul a rozsudek byl 2. prosince 1948 vykonán. O jeho rehabilitaci se pokusila vnučka Jasna Mieržvinski. U Župního soudu v Záhřebu (*Županijski sud u Zagrebu*) však v roce 2011 neuspěla.

sila Komunističke partije Hrvatske i Komunističke partije Jugoslavije 1941. – 1945. Zagreb : Znanje, 2010, s. 299. ISBN 978-953-324-464-8.

⁹³ KOŠUTIĆ, Ivan. *Hrvatsko domobranstvo u drugom svjetskom ratu. II. dio.* Zagreb : Privredni marketing, 1994, s. 23. ISBN 953-96297-1-3.

⁹⁴ K výstavbě partyzánského letectva srov. PEJS, Oldřich (aka PILAŘ, Pavel). Titovo válečné letectvo. In *HPM Historie a plastické modelářství*, 1997, roč. 7, č. 12, s. 2-7, a 1998, roč. 8, č. 1, s. 16-21. ISSN 1210-1427.

⁹⁵ Úplně první přelet se uskutečnil již 15. října 1941, kdy časníčky *namjesnik* Nikola Sekulić uletěl na letounu Bücker Bü 131 Jungmann a přidal se k srbským četníkům. ARALICA, ref. 92, s. 299.

⁹⁶ KRIZMAN, Bogdan. *Ustaše i Treći reich : Pavelić – Hitlerov posljednji saveznik.* Zagreb : Globus, 1983, s. 195; KOŠUTIĆ, ref. 93, s. 109.

⁹⁷ ARALICA, Tomislav – ARALICA, Višeslav. *Hrvatski ratnici kroz stoljeća, 3. knjiga : Oružane snage Nezavisne Države Hrvatske i druge hrvatske postrojbe na osovinskoj strani 1941. – 1945.* Zagreb : Znanje, 2010, s. 310. ISBN 978-953-195-899-8.